

Journal of Comparative Literature
Faculty of Literature and Humanities
Shahid Bahonar University of Kerman
Year 14, No. 26, spring and summer 2022

Pathology of Comparative Humor Studies (1378-1400) *

Raziye Jafari¹, Mohammad Hosein karami²

1. Introduction

The scientific articles that are published in the periodicals of any country are among the most important scientific treasures of that country. One of the issues that has attracted the attention of researchers and literary critics is the analysis of humor and the works of humorists, as one of the most important tools for understanding the thoughts and cultures and social and political characteristics of different societies. The literature of every society, with the help of the element of humor, goes against the unfavorable situations of the society, and on its way, it causes changes in different aspects, and this affects such social, political and cultural fields and is mutually affected by them. Therefore, satirical studies provide us with valuable information about various political, social and cultural issues of different societies. On the other hand, with the growth and development of comparative studies, the researchers of different nations have investigated and compared humor and the works of their humorists with different nations and investigated their differences and similarities and the causes and contexts of these similarities and differences as well as their impact on They have shown

*Date received: 12/04/2022 Date review: 29/06/2022 Date accepted: 15/07/2022

1- **Corresponding author:** PhD student of Persian and literature, Shiraz University, Shiraz, Iran. E-mail: rjfry9255@gmail.com

2-Professor of Persian and literature, Shiraz University, Shiraz, Iran E-mail: mohamadhkarami@gmail.com

interest in each other. Today, we see many comparative studies in the field of humor studies. By examining and analyzing the content of comparative humor research articles, this research shows the quantity and quality of these articles, and to what extent they are written based on the scientific principles of comparative studies, and what are their strengths and weaknesses.

2. Methodology

This research has analyzed 39 comparative scientific articles in the field of humor research using the content analysis method. First, by using famous Persian websites such as Noormags.ir, Magiran.com, Humanities Comprehensive Portal, Academic Jihad Scientific Database (SID.ir), etc. Either the abstract or the keywords of comparative literature and humor have been used, it was determined, then the articles were reviewed and evaluated according to the criteria approved by comparative literature, and the results were determined on the graph.

3. Discussion

Pathology of comparative satirical essays

In order to explain the meaning of comparative literature, we should linger more in front of its concept, to remove what the comparative researchers have wrongly put in the category of comparative literature. In this section, the pathology of comparative research in the field of humor has been discussed under the two topics of subject matter and research methodology, and cases such as methodology in research, incomplete understanding of comparative literature and only finding similarities and differences in works, having creativity and innovation, addressing generalizations. And inattention to details, lack of use of reliable scientific sources, ignorance or knowledge of the principles of comparative literature have been examined in researches.

4. Conclusion

A high frequency of articles written in the field of comparative studies, inspired by the word (adaptation), have limited themselves to

comparing the similarities and differences of two works and have chosen the title (comparative review) for their articles; Now that comparative literature has important principles that it is international and intercultural and interdisciplinary, examining the influence and influences of cultures and works of literature on each other, important factors and contexts in the influence of one culture on another culture and why and how the similarities and differences are, and also examining The transformative elements are among the most important of these principles. In the list of sources of most of the comparative articles published in the field of humor studies, not even one of the reliable and important sources of the field of comparative studies can be seen, and even in some cases, no comparison has been made regarding the similarities and differences, and throughout the article, only the word comparative is mentioned in the title. The articles written in the field of comparative literature lack structure and scientific content in most cases, the research method is not given, or the term (descriptive analysis based on comparison) is sufficient, and only a handful of articles refer to the American or French school of comparative literature is mentioned. The articles that have the necessary knowledge about comparative literature are those that, while referring to the concept of comparative studies, have introduced their research outside of the comparative field.

Keywords: comparative literature, satirical studies, pathology of articles, analysis of scientific articles

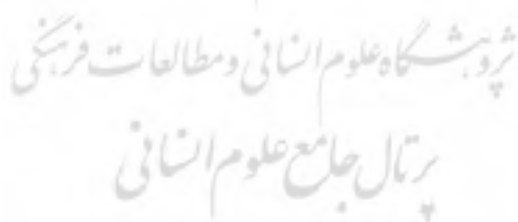
References [In Persian]:

- Abboud, A., Hammoud., M, & Ghassan, A. (2002). *Al-adab al-maqaran, the entries of theory, texts, and comparative studies*, Damascus: Qomha Akhwan Press
- Anoushirvani, A. (2009). Pathology of comparative literature in iran, *special issue of comparative literature*, No. 2, 32-55
- Asadi, Z. (1387). A comparative look at humor and satire in iranian and arab literature based on Obeidzakani's humor and examples of the humor of

- decadent poets, *Comparative Literature Quarterly*, second year, number 6, 35-49
- Arabnejad, Z.& others (2015). Comparative terminology of ntithesis and parody comparative literature, *Shahid Bahonar University of Kerman*, 8th year, No. 15, 267-246
- Azimi, K., &, Sephond, F. (2016). Comparative comparison of socio-political satire in the poems of nasim shamal and ahmad matar, *Comparative Literature Studies*, No. 42 9-31
- Alavizadeh, F. (2014). Critical review of comparative literature articles in iran in the 1980s, *Comparative Literature*, No. 11, 6-35
- Ebrahimi Kavari, S.,&, Asadi,f. (2013). A comparative look at the political satire of bahar and al-rasafi, *Comparative Literature Studies*, 8th year, No. 31, 59-71
- Ganj Karimi, E.,& others (2019). Pathology of attar research articles in the field of comparative literature, *Kaushnameh*, 21st year, No. 46, 69-98
- Guderzai, T. (2008). Satire by muzaffar al-nawab and ali akbar dekhoda, *Comparative Literature*, second year, number 8, 159-174
- Ghanimi Helal, M. (1373). *Comparative literature, translation and commentary by seyyed morteza ayatollah zadeh shirazi*, first edition, Tehran, Amir Kabir Publishing House
- Homayun Katoozian, M. A. (1378). About satirical literary category and a comparative discussion on its application in Persian and western literature, *Iranology magazine*, year 11, number 2, 265-284
- Hajipour, H.,& Mashoor,P. (2017). Comparative analysis of satire in the poetry of mohammad ali afarashte and ahmad matar, *Comparative Literature Studies*, Year 12, No. 47, 291-312
- Hosseini-Kazroni, S. A. (2008). Introduction to non-ancestral comparative literature, *Comparative Literature*, third year, number 11, 83-105
- Jabri Ardakani, S. N., &, Hosseini,A. (2018). Comparative study of contrast and purpose in the satires of Golestan and Masnavi, *Literary Research Text*, No. 80, 206-230
- June, S. (2018). *General literature and comparative literature*, translated by Hassan Foroughi, Tehran: Somit Publications.
- Khodami, M.,& Jantifar ,M. (2017). Comparative comparison of satirical social themes in the poetry of Ahmad Matar and Nasim Shamal, *Comparative Literature Studies*, No. 46, 31-56

- Kosha, E., & others. (2019). Ironic or satirical expression in nasser khosrow's diwan and the works of shelgol brothers, *Comparative Literature*, Shahid Bahonar University of Kerman, 12th year, number 22, 251-266
- Parvini, K., & Rahimi, S. (2017). Pathology of comparative literature magazines in iran, *Research Journal of Comparative Literature*, Razi University, Year 8, Number 31, 27-48
- Pourkhalghi-Chatrodi, M., & others (2018). Analysis of the basics of humor in the stories of shahram shafi'i and saeed hashemi based on ivan fonaghi's theory of humor, *Comparative Literature Studies*, 13th year, number 50, 213-227
- Rajabi, F., (1391). The message of humor in the poetry of mirzadeh eshghi and ahmad matar, *Arabic Language and Literature (former Journal of Literature and Humanities)*, No. 7, 74-102
- Shorel, Y. (2006) *Comparative literature, translated by tahmourth sajadi*, first edition, Tehran, Amirkabir publishing house
- Mohammadi, A., & Taslimi Jahormi, F. (2015). Comparative study of black humor in fiction based on the school of surrealism, *Contemporary World Literature Research*, Volume 21, Number 2, 403-422
- Mokhtari, Q., & others (2012). Socio-political satire in the thoughts of obeid zakani and ahmad matar, *comparative literature research paper*, Razi University of Kermanshah, third year, number 12, 121-146
- Musa Abadi, R., & Norouz, M. (2017). Comparative study of the effects of the struggle against british and russian colonialism in the constitutional revolution, *Comparative Literature Thesis*, second year, fourth issue, 2-23
- Mouszadeh, M., & others (2019). A Comparative study of humorous techniques in attar's masnavis, *Journal of Comparative Literature*, Year 4, Number 13, 35-54
- Mousavi, S, A., & Shabani, A. (1400). The methods and themes of humor in the poetry of mohammad kazem kazemi, an Afghan poet and Ahmed Matar, an Iraqi poet, *Comparative Literature*, Shahid Bahonar University, 13th year, number 24, 276-293
- Neda, T. (1384). *Comparative literature*, translated by hojjat rasouli, first edition, Tehran, Avam Publishing House.
- Nazari-Nazari, H., & Azarnia, F. (2015). Comparative analysis of humor in the works of jahiz and obeid zakani, *Comparative Literature Exploration*, Year 5, Number 22, 235-250

- Nowrozi, Z., & others (2019). Humorous literature in the press of egypt and iran, political, social, and cultural themes (family, women, marriage) in the humor of ahmed rajab, jalal amer, hossein tawfiq and abolqasem hadat, *Women's Research Journal*, Year 11, Number 4, 179-211
- Zanjanbar, A.H. (2019). Adaptation of humor-meaning systems of popular literature and children's literature: From the perspective of social semiotics, *Culture and Studies of Popular Literature*, 8th year, No. 36, 70-95
- Zinivand, T. (2011). Lack of research method in comparative studies of Arabic and Persian literature, *Farhangistan special issue*, third year, number 2, 94-114
- Zohraei, H., & Nazari ,A. (2017). A comparative view on humor in the poetry of Nimayoshij and Ahmad Matar, *comparative literature survey*, Razi University Kermanshah, 8th year, number 31, 49-69

نشریه ادبیات تطبیقی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
دانشگاه شهید باهنر کرمان

سال چهاردهم، شماره بیست و ششم، بهار و تابستان ۱۴۰۱

آسیب شناسی مقالات تطبیقی طنز پژوهی (۱۴۰۰-۱۳۷۸)*

راضیه جعفری (نویسنده مسئول)^۱؛ محمدحسین کرمی^۲

چکیده

ادبیات تطبیقی، شاخه‌ای از نقد ادبی است که از روابط ادبی ملل و زبان‌های مختلف و از تعامل میان ادبیات ملت‌ها با یکدیگر سخن می‌گوید و به بررسی و تجزیه و تحلیل ارتباطها و شباهت‌های بین ادبیات، زبان‌ها و ملیت‌های مختلف می‌پردازد. مطالعات تطبیقی در ایران پژوهشی نوین و مربوط به دهه‌های اخیر است. در حوزه طنز پژوهی مقالات علمی با موضوع ادبیات تطبیقی به چاپ رسیده است که بررسی و تحلیل این مقالات در روشن شدن مسیر پژوهش‌های تطبیقی و خلل‌ها و کاستی‌های آن و کمک به ارتقای کیفیت مقالات این حوزه، مؤثر است. این پژوهش به روش تحلیل محتوا به بررسی ۳۹ مقاله علمی تطبیقی در حوزه طنز پژوهی پرداخته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد مواردی همچون عدم روشمندی در پژوهش‌ها، اکتفا به یافتن شباهت‌ها و تفاوت‌ها در آثار، پرداختن به کلی‌گویی و بی‌توجهی به جزئیات، عدم استفاده از منابع معتبر علمی، ناآگاهی از اصول ادبیات تطبیقی، از مهم‌ترین نقاط ضعف مقالات تطبیقی چاپ شده در حوزه طنز پژوهی است. از این رو پرداختن به تبیین اصول ادبیات تطبیقی و مکاتب و

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۱/۲۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۴/۰۸ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۰۴/۲۴

Doi: 10.22103/JCL.2022.19290.3463

صص ۶۵-۹۲

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. ایمیل:

rjfry9255@gmail.com

۲. استاد زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. ایمیل:

mohamadhkarami@gmail.com

روش‌های مطالعه ادبیات تطبیقی و نقد و تحلیل مقالات این حوزه می‌تواند به بهبود کیفیت مقالات کمک شایانی کند.

واژه‌های کلیدی: ادبیات تطبیقی، طنزپژوهی، آسیب‌شناسی مقالات، تحلیل مقالات علم.

۱. مقدمه

امروزه با افزایش سرعت تولید علم در جهان، دسترسی سریع و آسان افراد به آخرین دستاوردهای علمی پژوهشی ضروری به نظر می‌رسد و بدون تردید یکی از بهترین روش‌های انتقال علم و تبادل اطلاعات، نگارش و تألیف مقالات علمی است. مقالات علمی که در نشریات هر کشور به چاپ می‌رسند، از مهم‌ترین گنجینه‌های علمی آن کشور به شمار می‌روند. یکی از مسائلی که مورد توجه پژوهشگران و ناقدان ادبی قرار داشته است، بررسی طنز و آثار طنزپردازان، به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای شناخت افکار و فرهنگ‌ها و ویژگی‌های اجتماعی و سیاسی جوامع مختلف است. ادبیات هر جامعه به یاری عنصر طنز، به مقابله با اوضاع و موقعیت‌های نامطلوب جامعه می‌رود و در مسیر حرکت خود موجب تغییر در چاقوب‌های مختلف می‌شود و این چنین زمینه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و متقابلاً از آن‌ها تأثیر می‌پذیرد؛ از این رو مطالعات طنزپژوهی اطلاعات ارزشمندی درباره مسائل مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جوامع مختلف در اختیار ما قرار می‌دهد.

۱-۱. شرح و بیان مسئله

با رشد و توسعه مطالعات تطبیقی، محققان ملل مختلف به بررسی و مقایسه طنز و نیز آثار طنزپردازان خود با ملل مختلف و بررسی تفاوت‌ها و شباهت‌های آن‌ها و علل و زمینه‌های این تشابهات و اختلاف‌ها و نیز تأثیر و تأثر آن‌ها نسبت به یکدیگر علاقه نشان داده‌اند و امروزه شاهد پژوهش‌های تطبیقی فراوانی در حوزه طنزپژوهی هستیم. این پژوهش با بررسی و تحلیل محتوای مقالات تطبیقی طنزپژوهی، نشان می‌دهد این مقالات دارای چه کمیت و کیفیتی هستند، تا چه میزان بر اساس اصول علمی مطالعات تطبیقی نوشته شده‌اند و دارای چه نقاط ضعف و کاستی یا قوت هستند.

۲-۱. پیشینه پژوهش

به عنوان پیشینه تحقیق می توان از مقاله علیرضا **انوشیروانی** «آسیب شناسی ادبیات تطبیقی در ایران» (۱۳۸۹) نام برد که سیر تحولات نظری ادبیات تطبیقی و اختلاف نظرها درباره آن در غرب و طرح برخی آسیب های نظری و روش شناختی پژوهش های ادبیات تطبیقی در ایران است. مقاله **تورج زینی وند** «فقدان روش های پژوهش در مطالعات تطبیقی ادبیات عربی و فارسی» (۱۳۹۱) به برخی چالش های پژوهش های ادبیات تطبیقی در زبان و ادبیات فارسی و عربی پرداخته است؛ فرزانه **علوی زاده** در مقاله «بررسی انتقادی مقالات ادبیات تطبیقی در ایران دهه هشتاد» (۱۳۹۴) به بررسی مقالات ادبیات تطبیقی در دهه هشتاد و فهم ناقص نظریه، توسط پژوهشگران ایرانی پرداخته است. **پروینی و رحیمی** در مقاله «آسیب شناسی مجلات ادبیات تطبیقی در ایران» (۱۳۹۷) به واکاوی آسیب ها، در ذیل سه مبحث دایره موضوعی، عناوین مقالات و روشمندی پژوهش، عمده ترین موارد آن را عدم توجه کافی به مباحث نظری ادبیات تطبیقی، خلأ پژوهش های بینارشته ای و عرصه های نوین پژوهش در ادبیات تطبیقی، موازی کاری و پرداختن به مضامین تکراری، فقدان روش پژوهش و عدم استناد به نظریه ها و مکتب های برجسته در حوزه ادبیات تطبیقی، سوء فهم «تطبیق» در ادبیات تطبیقی و... برمی شمردند. **گنج کریمی** و دیگران در مقاله «آسیب شناسی مقالات عطار پژوهی در حوزه ادبیات تطبیقی» (۱۳۹۹) به بررسی ۳۴ مقاله تطبیقی در حوزه عطار پژوهی پرداخته اند. اما در مورد بررسی مقالات تطبیقی در حوزه طنز پژوهی تاکنون مقاله ای منتشر نشده است. این پژوهش با روش تحلیل محتوا، به بررسی مقالات علمی تطبیقی در حوزه طنز پرداخته است. ابتدا مقالات تطبیقی که در عنوان یا چکیده یا کلیدواژه، کلمه (تطبیقی) را به کار برده اند، و نیز مقالاتی که در نشریات تطبیقی به چاپ رسیده اند و به مقایسه دو طنزپرداز یا دو اثر طنز پرداخته اند، مشخص شد که حدود ۳۸ مقاله است. سپس مقالات را به لحاظ محتوا و ساختار، بر اساس معیارهای ادبیات تطبیقی، مورد بررسی و تحلیل قرار داده ایم و نتیجه پژوهش را بر روی نمودار نشان داده ایم. لازم به یادآوری است که در این

پژوهش تنها، مقالات علمی مورد بررسی و شمارش قرار گرفته‌اند و مقالات همایش‌ها و کتاب‌ها مورد نظر نبوده است.

۱-۳. ضرورت و اهمیت و پژوهش

تاکنون پژوهش‌های تطبیقی زیادی در حوزه‌های مختلف ادبی صورت گرفته است. در حوزه مطالعات طنز نیز مقالات فراوانی به چاپ رسیده است. بررسی و نقد و آسیب‌شناسی این مقالات، به شناخت کاستی‌ها و ضعف‌ها و انحرافات ایجادشده و روشن شدن مسیر پژوهش‌های آینده کمک شایانی می‌کند، از انجام پژوهش‌های کلیشه‌ای و تکراری و خارج از چارچوب‌های علمی جلوگیری می‌کند و موجب ارتقای سطح کیفی مقالات این حوزه می‌شود.

۲. بحث و بررسی

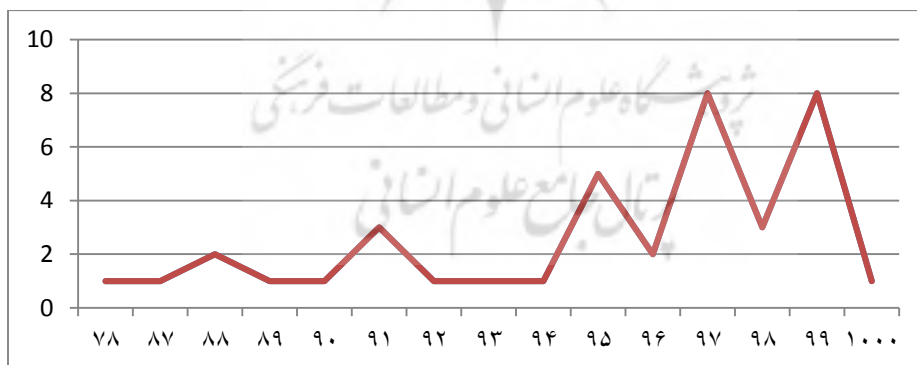
۱-۲. طنز و طنزپژوهی

ادب انتقادی، یکی از انواع ادبیات متعهد است که نویسنده را وامی‌دارد تا به امید اصلاح و تغییر نگرش فرد و جامعه به مسائل اجتماعی بنگرد و آن‌ها را با زبانی شیرین و گاهی تلخ، در قالب انتقاد بیان کند. طنز یکی از انواع ادب انتقادی است و طنزپرداز متعهد با دیدن نابه‌سامانی‌ها و مشکلات جامعه، با استفاده از زبان و تکنیک‌های طنزپردازی به روشنگری و اصلاح جامعه می‌پردازد.

اگرچه طنز از دیرباز در زبان و ادبیات فارسی وجود داشته و در آثار مختلف به صورت پراکنده رگه‌هایی از طنز دیده می‌شود، اما در پی تحولات اجتماعی، فرهنگی ایران عصر مشروطه طنز نیز به لحاظ اجتماعی و نقد ادبی به تکامل رسید و در کنار آن، پژوهش‌های علمی و تحقیقات ادبی نیز وارد ابعاد گسترده‌تری شد و پژوهش، پیرامون تعریف طنز و طنزپردازی و تفکیک آن از انواع دیگری همچون هزل و هجو و فکاهه و ... انجام شد. در ابتدا پژوهش‌های علمی در زمینه طنز، فاقد ساختار و محتوا و زبان علمی بود اما رفته‌رفته پیشرفت‌هایی در این زمینه صورت گرفت و با گذشت زمان، صورت‌های متنوعی پیدا کرد و پژوهش‌ها در حوزه نظریه‌ها و مکاتب و رویکردهای مدرن رواج یافت. مطالعات تطبیقی

یکی از مکاتب نو پا در پژوهش‌های فارسی است که در دهه‌های اخیر مورد توجه ویژه قرار گرفته است و نشریاتی در کشور با عنوان ادبیات تطبیقی به چاپ و نشر مقالاتی در این حوزه اقدام می‌کنند.

اولین مقاله تطبیقی در حوزه طنز پژوهی در سال ۱۳۷۸ در نشریه ایران‌شناسی به چاپ رسید، این مقاله را محمدعلی همایون کاتوزیان، با عنوان «در باره مقوله ادبی طنزینه و بحثی تطبیقی در کاربرد آن در ادب فارسی و غربی» در توضیح مفهوم طنزینه (آیرونی) و انواع آن با ذکر مثال‌هایی در ادبیات کهن و ادبیات مشروطه و پس از آن نوشت؛ اما فاقد اصول و موازین مطالعات تطبیقی است و در آن طنزینه در آثار اروپایی و نیز ادبیات فارسی به صورت جداگانه معرفی شده است که هیچ‌گونه مقایسه و تحلیل خاصی در زمینه شباهت‌ها و تفاوت‌ها و تأثیر و تأثرات آن‌ها بر یکدیگر ندارد؛ علاوه بر این مقاله فاقد روشمندی است و از هیچ‌یک از منابع معتبر مطالعات تطبیقی بهره نبرده است. اما به لحاظ پیشگام بودن و نوآوری حائز اهمیت است. (همایون کاتوزیان، ۱۳۷۸: ۲۸۴-۲۶۵) بررسی‌ها نشان می‌دهد بیشترین مقالات تطبیقی در حوزه طنز پژوهی در سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۹ به چاپ رسیده‌اند در جدول زیر بسامد کمی مقالات تطبیقی حوزه طنز پژوهی (۱۳۷۸-۱۴۰۰) نشان داده شده است.

۲-۲. ادبیات تطبیقی

ادبیات تطبیقی در مفهوم علمی خود هیچ‌گاه از ابهام و پریشانی برکنار نبوده است و همواره تعاریف مختلفی از آن ارائه شده است. ادبیات تطبیقی، نظریه نوینی است که به مطالعه روابط

ادبی بین‌المللی و روابط موجود میان ادبیات و علوم و هنرهای دیگر می‌پردازد. در واقع ادبیات تطبیقی به دنبال موضوعاتی است که یک فرهنگ از فرهنگ دیگری گرفته و با شرایط تاریخی و جغرافیایی و تمدنی خود آن را بومی کرده و تغییر داده است. حیطه ادبیات تطبیقی گاهی به مقایسه دو اثر ادبی که با یکدیگر برخورد تاریخی داشته‌اند، محدود می‌شود و گاهی از پیوند ادبیات با موسیقی و معماری و هنرهای تجسمی سخن می‌رود (ن.ک: شورل، ۱۳۸۶:۱۴۷) و از طریق مقایسه دو متن و تأثیر و تأثرات آن، ما را بر آن می‌دارد تا تأمل کنیم و ببینیم آیا تقلید محض صورت گرفته است یا عنصری از ادب یک ملت توسط ادیبی، اقتباس شده و لباس ملی به آن پوشانده شده است.

اندیشه ادبیات تطبیقی که در اروپا و در اواخر قرن نوزده و اوایل قرن بیستم رواج یافت (غنیمی هلال، ۱۳۷۳: ۱۰۷)، به بررسی تلاقی ادبیات در زبان‌های گوناگون، روابط پیچیده ادبیات تطبیقی در گذشته و حال و روابط تاریخی دادوستدها در حوزه‌های هنری، جریان‌های فکری، مکاتب ادبی، موضوع‌ها، افراد و مطالعه تأثیر و تأثرها بین نویسندگان یا ادبیات ملل مختلف می‌پردازد. (ن.ک: ژون، ۱۳۹۰: ۳۵) کهن‌ترین مکتبی که در حوزه ادبیات تطبیقی شناخته شده است، مکتب فرانسوی است که بر اصل تأثیر و تأثر آثار ادبی استوار است و بعدها پس از انتقاداتی که به اصول این مکتب وارد شد، رویه‌ای جدید در مقایسه آثار ادبی در پیش گرفت. پس از آن مکتب آمریکایی ظهور کرد که برخلاف مکتب فرانسوی، شرط تأثیر و تأثر را در مطالعات تطبیقی لازم نمی‌دانست بلکه، اصل تشابه را در مقایسه ادبیات ملل مد نظر قرار داد و حتی عرصه‌های نوینی شامل بررسی ادبیات با هنرهای زیبا همچون نقاشی، معماری، سینما و موسیقی و نیز رابطه ادبیات و دیگر علوم چون روان‌شناسی، فلسفه و... را فرا روی محققان گشود. (ن.ک: عبود و دیگران، ۲۰۰۱: ۵۳) این مکتب زیبایی‌شناسی و توجه به نقد و تحلیل را در رأس کار خود قرار داد. طه ندا از پایه‌گذاران ادبیات تطبیقی در شرق است که مطالعه در ادبیات تطبیقی را به معنای توصیف فرآیند انتقال از یک ادبیات به ادبیات دیگر می‌داند. (ندا، ۱۳۸۴: ۲۷) این انتقال شامل انتقال الفاظ و مفردات، انواع ادبی، احساسات و عواطف و نیز انتقال افکار و اندیشه‌هاست.

در پژوهش‌های فارسی به دو نوع تطبیق‌گری اشاره می‌شود: «۱- تطبیق‌گری و مقایسه به عنوان یک پدیده کهن و فاقد هرگونه روشمندی علمی صحیح که علت اصلی آن، ناآگاهی از نظریه ادبیات تطبیقی است. ۲- تطبیق‌گری به عنوان علمی روشمند و مبتنی بر نظریه که نوعی پژوهش ادبی برخاسته از غرب است و به بررسی و تحقیق در باب ادبیات در خارج از مرزها می‌پردازد.» (نظری منظم، ۱۳۸۹: ۲۳۴) در دهه‌های اخیر، به موازات گسترش شناخت مطالعات تطبیقی در ایران، مقالات فراوانی در این حوزه نوشته شده است. در زمینه طنزپژوهی نیز مقالاتی با این موضوع در نشریات علمی و معتبر به چاپ رسیده است که نقد و بررسی این پژوهش‌ها و بیان کاستی‌ها، معرفی اصول و چارچوب‌های آن می‌تواند پژوهشگران این عرصه را در نگارش مقالات روشمند هدایت کند.

۲-۳. آسیب‌شناسی مقالات تطبیقی طنزپژوهی

برای توضیح و تبیین معنای ادبیات تطبیقی، باید در برابر مفهوم آن بیشتر درنگ کنیم، تا آنچه را که پژوهشگران تطبیقی به اشتباه در مقوله ادبیات تطبیقی قرار داده‌اند، خارج کنیم. در این بخش، به آسیب‌شناسی پژوهش‌های تطبیقی حوزه طنز، ذیل دو مبحث موضوعی و روشمندی پژوهش پرداخته شده است. در این بررسی به ذکر نمونه‌ها بسنده شده است و تمامی پژوهش‌ها برشمرده نشده‌اند، اما نتیجه بررسی تمام پژوهش‌ها بر روی نمودار مشخص گردیده است.

۲-۳-۱. بررسی مقالات از نظر میزان آگاهی از ماهیت ادبیات تطبیقی

۲-۳-۱-۱. ناآگاهی از ماهیت ادبیات تطبیقی

به نظر می‌رسد، بیشتر چالش‌های موجود در جریان ادبیات تطبیقی ایران به این دلیل است که این رشته، پیش از این که در زمینه مبانی نظری به تکامل برسد، در قالب پژوهش‌های کاربردی رواج یافته است و چالش‌های کنونی ناشی از ضعف پشتوانه نظری است. با بررسی مقالات تطبیقی طنزپژوهی درمی‌یابیم برخی از نویسندگان این مقالات تنها در عنوان مقاله از واژه تطبیقی استفاده کرده‌اند؛ درحالی که هیچ‌گونه تطبیق و حتی مقایسه‌ای در مقاله صورت نگرفته است؛ مثلاً در مقاله «بررسی تطبیقی طنز سیاه در ادبیات داستانی با تکیه بر مکتب سوررئالیسم» نویسندگان طنز سیاه را در آثار هدایت، صادقی، ساعدی بررسی کرده‌اند و

هیچ‌گونه مقایسه و تطبیقی در مقاله دیده نمی‌شود. علاوه بر این هیچ تعریف خاصی از ادبیات تطبیقی و معرفی روش پژوهش نیز ارائه نشده است. (محمدی و تسلیمی جهرمی، ۱۳۹۵: ۴۲۲-۴۰۳) در مقاله «نگاهی تطبیقی به طنز و طنزپردازی در ادبیات ایران و عرب با تکیه بر طنز عبید زاکانی و نمونه‌هایی از طنز شاعران عصر انحطاط» علاوه بر کلی‌بودن موضوع و طولانی بودن عنوان آن، در متن مقاله، اصل مقایسه تطبیقی به کلی فراموش شده است و مقایسه را به عهده خواننده واگذار کرده است. نویسنده در بیان مطالب، رویکردی توصیفی دارد و کمتر به تحلیل و تطبیق پرداخته و به طور کلی و سطحی وضعیت طنز عبید را نه از نظر تکنیک بلکه از نظر مضمون و محتوا توصیف کرده و سپس شعرای هم‌عصر عبید را که در ادبیات عرب اشعاری سروده‌اند به صورت اجمالی و مختصر معرفی می‌کند و نمونه‌ای از اشعار آن‌ها را بیان می‌کند. (اسدی، ۱۳۸۷: ۴۹-۳۵) در مقاله «درآمدی بر ادبیات تطبیقی غیر جد» عنوان مقاله، گمراه‌کننده به نظر می‌رسد زیرا در محتوای آن به معرفی ادبیات غیرجد پرداخته شده و ادبیات تطبیقی مورد توجه نبوده است. (کازرونی، ۱۳۸۸: ۱۰۵-۸۳) در بررسی مقالات دریافتیم، که اغلب پژوهش‌های انجام شده، درک صحیحی از ماهیت ادبیات تطبیقی نداشته‌اند. در بخش قابل توجهی حتی هیچ‌گونه مقایسه و تطبیقی هم صورت نگرفته است و در اغلب موارد، ادبیات تطبیقی، در سطح مقایسه دو اثر و دو طنزپرداز، تقلیل یافته است و هیچ‌گونه تحلیل و بررسی علمی متناسب با چارچوب‌های ادبیات تطبیقی صورت نگرفته است.

۲-۱-۳-۲. آگاهی ناقص: اکتفا به بیان شباهت‌ها و تفاوت‌ها

فقدان روش پژوهش و مکتب مستند در تطبیق آثار ادبی، بر نحوه شباهت‌ها و تفاوت‌ها و بیان چرایی وجود مشابهت و اختلاف در آثار ادبی اثر گذاشته است. موضوع ادبیات تطبیقی این نیست که اثری چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی با اثر دیگر دارد و یا این که شاعری بر شاعر دیگر چه تأثیری گذاشته است، بلکه هدف این است که نشان داده شود این تأثیر چگونه صورت گرفته و چه تحولی در ادبیات مقصد پدید آورده است. مقالات تطبیقی حوزه طنزپژوهی در اغلب موارد به بررسی فهرستی از مشابهت‌ها و تفاوت‌ها اکتفا کرده‌اند. حتی در برخی موارد، پرداختن به شباهت‌ها و تفاوت‌ها هم دارای نقصان است و برخی از جنبه‌ها

مغفول مانده است. در مقاله «بررسی تطبیقی طنز در آثار جاحظ و عبیدزاکانی» نویسنده با رویکردی توصیفی به مقایسه طنز جاحظ و عبید پرداخته است اما برخلاف آنچه در چکیده آمده «که به بررسی همگونی و ناهمگونی میان طنز جاحظ و عبید پرداخته شده است» تنها به توصیف دو مورد از مشابهت‌ها در محتوای طنزهای جاحظ و عبید پرداخته و نمونه‌های آن را ذکر کرده است. پرداختن به مطالب فرعی و غیر ضروری نیز از نقاط ضعف مقاله است. علاوه بر این عنوان مقاله نسبت به محتوای آن بسیار کلی است و بهتر بود به طور جزئی‌تر به عنوان: «شباهت محتوای طنز جاحظ و عبید، تغییر داده می‌شد که البته به نظر می‌رسد در این صورت نیز با مطالعه دقیق‌تر و علمی‌تر به شباهت‌های بیشتری می‌توان پی برد. (منظم و آذرینیا، ۱۳۹۵: ۲۵۰-۲۳۵) در مقاله «مقایسه تطبیقی طنز سیاسی اجتماعی در اشعار نسیم شمال و احمد مطر» نویسنده با رویکردی توصیفی و با روش تطبیقی به مقایسه طنز سیاسی احمد مطر و نسیم شمال پرداخته است اما عدم شناخت دقیق از روش‌های مطالعات تطبیقی و نیز تمرکز بر یافتن شباهت‌های مضمونی در طنزهای سیاسی این دو شاعر و نپرداختن به تفاوت‌ها و جزئیات دقیق و علمی، موجب ضعف جنبه‌های علمی مقاله شده است. (عظیمی و سپهوند، ۱۳۹۶: ۳۱-۹) در مقاله «بررسی تطبیقی طنزپردازی در شعر محمدعلی افراشته و احمد مطر» نویسندگان با توجه به این که روش پژوهش را بررسی تطبیقی مطابق مکتب آمریکایی معرفی کرده‌اند، به توصیف شباهت‌ها و برخی تفاوت‌ها میان شگردهای طنزپردازی افراشته و مطر پرداخته‌اند اما نسبت به چرایی و چگونگی و علل و زمینه‌های این شباهت‌ها بی‌توجه بوده‌اند. علاوه بر این در فهرست منابع آن به هیچ یک از منابع معتبر علمی حوزه مطالعات تطبیقی اشاره نشده است.

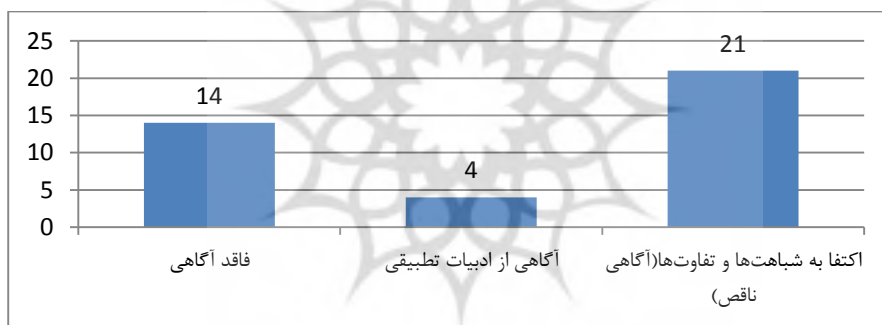
۲-۳-۱- آگاهی از ادبیات تطبیقی

از میان مقالات مورد بررسی، نویسندگان چهار مقاله نسبت به مقالات دیگر، از آگاهی و تسلط بیشتری بر اصول و موازین ادبیات تطبیقی برخوردار بودند. در مقاله «مقایسه مقابله‌ای مضامین اجتماعی سخریه در شعر احمد مطر و نسیم شمال» نویسندگان ضمن توضیح ویژگی‌های ادبیات تطبیقی و تمایز آن با مقایسه صرف، برای شیوه پژوهش خود عنوان «مقایسه مقابله‌ای» را برگزیده‌اند. و در آن به مقایسه طنز در شعر نسیم شمال و احمد مطر

پرداخته‌اند. (خدای و جنتی فر: ۱۳۹۷: ۵۶-۳۱) در مقاله «طنزپردازی مظفرالنواب و علی اکبر دهخدا» به خارج بودن پژوهش از حوزه ادبیات تطبیقی اشاره شده است و این نشان از درک صحیح نویسنده از ادبیات تطبیقی و محدود نبودن آن به مقایسه و تطابق است. (گودرزی، ۱۳۸۸: ۱۷۴-۱۵۹) چنان که اشاره کردیم این دو مقاله به بررسی تطبیقی نپرداخته‌اند، بلکه تمایز قائل شدن آن‌ها میان مقایسه و ادبیات تطبیقی، خود، گامی مؤثر در جهت انجام پژوهش‌های تطبیقی، می‌باشد. اما مقاله‌ای که تا حدودی به پژوهش‌های حوزه ادبیات تطبیقی نزدیک شده است مقاله «بیان آبرونیک یا طنزآمیز در دیوان ناصر خسرو و آثار برادران شلگل» است. که در نشریه ادبیات تطبیقی دانشگاه شهید باهنر کرمان چاپ شده است. در این مقاله بر اساس مقایسه آبرونی در آثار ناصر خسرو و برادران شلگل و چگونگی استفاده آن‌ها از بیان آبرونیک و طنزآمیز در برابر مخالفان، به شباهت‌ها و تفاوت‌های مکاتب اسماعیلیه و رمانتیسیم پرداخته است و نشان داده جهان‌بینی آن‌ها تا چه حد بر روش بیان آن‌ها در طنزپردازی تأثیر داشته است. نویسنده در مقدمه، به این نکته اشاره کرده است که در مطالعات تطبیقی آثار ادبی می‌توان علاوه بر نمایاندن شباهت‌ها و تفاوت‌های فرهنگی، خواننده را با شگردهای زبانی ادبی و کارکردهایشان آشنا کرد و آبرونی را برای این منظور انتخاب کرده است و با تحلیل و قیاس آثار شاخص ناصر خسرو و برادران شلگل چگونگی استفاده آن‌ها از بیان آبرونیک و طنزآمیز در برابر مخالفان و مصادیق آن را در آثارشان نشان می‌دهد.

نویسندگان این مقاله با درک درست از اصول مطالعات تطبیقی و نیز فرارفتن از ساختارهای کلیشه‌ای مقالات پیشین که به یافت شباهت‌ها و تفاوت‌ها اکتفا کرده‌اند و نیز درک درست از پژوهش تطبیقی در حوزه طنز و تمرکز بر کارکردها و تکنیک‌های طنزپژوهی به بهبود کیفیت پژوهش‌های تطبیقی در حوزه طنزپژوهی کمک کرده‌اند. اما این مقاله نیز دارای نقاط ضعفی است و نداشتن روش تحقیق، ارائه نکردن توضیحی مختصر درباره ادبیات تطبیقی و نیز عدم استفاده از منابع معتبر علمی در حوزه ادبیات تطبیقی از مهم‌ترین آن‌هاست. (کوشا و دیگران، ۲۶۶: ۱۳۹۹-۲۵۱) از دیگر مقالات این حوزه که نسبت

به مقالات دیگر از کیفیت بهتری برخوردار است مقاله «بهشت و دوزخ زهاوی و بهار» است. نویسندگان این مقاله بر اساس مکتب فرانسه به بررسی پیشینه مشترکات فرهنگی ایران و عراق و به عنوان نمونه شعر بهار و زهاوی پرداخته‌اند و علاوه بر بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های طنزآفرینی و اثبات روابط تاریخی بین آثار این دو شاعر، به اثبات تأثیرپذیری زهاوی از شعر بهار پرداخته است. در فهرست منابع این مقاله به دو منبع حوزه مطالعات تطبیقی، نقد ادبی اثر عبدالحسین زرین کوب و مقاله‌ای از علیرضا انوشیروانی اشاره شده است. (امیری و طهماسبی، ۱۳۹۵: ۶۹-۴۸) در نمودار زیر وضعیت مقالات تطبیقی حوزه طنزپژوهی از نظر میزان آگاهی از مفهوم مطالعات تطبیقی، یا مقالاتی که فاقد آگاهی از آن هستند و در برخی شرط مقایسه، در آن‌ها نادیده گرفته شده است و نیز مقالاتی که تنها به بررسی و فهرست کردن شباهت‌ها و تفاوت‌ها میان آثار اکتفا کرده‌اند، نمایش داده شده است.

۲-۳-۲. بررسی مقالات از نظر خلاقیت و نوآوری

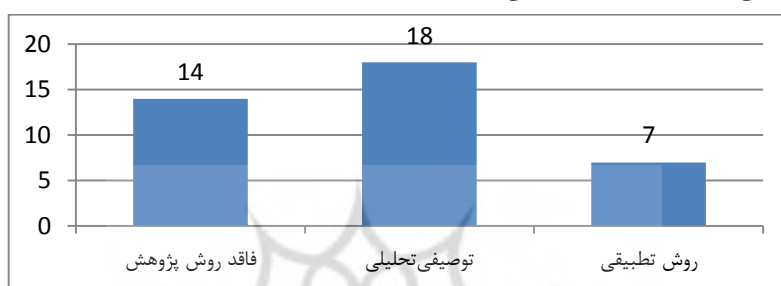
بدیهی است که مقالاتی که مخاطب پیش‌تر با عناوینی مشابه یا در قالبی تکراری مطالعه کرده‌است، رغبت خواننده را برای مطالعه مقاله مورد نظر از میان خواهد برد یا از انگیزه وی برای مطالعه خواهد کاست؛ حتی اگر محتوای مقاله حاوی نکات مفید و بدیعی باشد که تاکنون به آن اشاره نشده باشد. بررسی مقالات تطبیقی حوزه طنزپژوهی نشان می‌دهد بسیاری از مقالات، فاقد نوآوری لازم چه در عنوان و چه در محتوا هستند؛ مقالات زیادی به مقایسه طنز احمدمطر طنزپرداز عراقی با طنزپردازان زبان فارسی پرداخته‌اند. در مقالاتی چون: «رسالت طنز در شعر میرزاده عشقی و احمد مطر» «طنز سیاسی اجتماعی در اندیشه‌های عبید زاکانی و احمد مطر»؛ «مقایسه تطبیقی طنز سیاسی اجتماعی در اشعار نسیم شمال و احمد

مطر»؛ «بررسی تطبیقی طنزپردازی در شعر محمدعلی افراشته و احمد مطر»؛ «نگرشی تطبیقی بر شگردهای طنز در شعر نیمایوشیج و احمد مطر»؛ «مقایسه مقابله‌ای مضامین اجتماعی سخریه در شعر احمد مطر و نسیم شمال»؛ «شگردها و درون‌مایه‌های طنز در شعر محمد کاظم کاظمی، شاعر افغانستانی و احمد مطر، شاعر عراقی» نکته تازه و نوآوری خاصی در این مقالات دیده نمی‌شود و همگی کمابیش به مطالبی تکراری دربارهٔ اوضاع سیاسی، اجتماعی ایران و عراق و سپس موضوعات و مضامین طنزهای احمد مطر و یکی از طنزپردازان ایران پرداخته‌اند. در هیچ یک از این مقالات به چگونگی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مطر بر طنزپردازان ایران و تحولاتی که در ادبیات طنز ایجاد کرده است، نیز چگونگی و علل و زمینه‌های شباهت‌ها و تفاوت‌ها، میان طنز مطر و دیگر طنزپردازان اشاره نشده و اغلب بدون نوآوری و سخن تازه به تکرار کلیشه‌ها پرداخته‌اند.

۲-۳-۳. بررسی مقالات از نظر روشمندی

یکی از بزرگ‌ترین آسیب‌ها و چالش‌های پژوهش‌های ادبیات تطبیقی، نادیده گرفتن روش پژوهش در این حوزه است. «روش‌شناسی پژوهش در حوزه ادبیات تطبیقی، مانند دیگر پژوهش‌های امروزی، ارزشمند و با اهمیت است. دوری از روشمندی در پژوهش از جمله سبب انحراف از اصول و مبانی پژوهش، تأکید و پافشاری بر دیدگاه غیرعلمی و نادرست، سطحی‌نگری و دوری از ژرف‌اندیشی، قضاوت غیرعادلانه و شتاب‌زده و پراکنندگی در محتوا و ساختار پژوهش می‌شود.» (زینی‌وند، ۱۳۹۱: ۹۵) بررسی مقالات طنزپژوهی نشان می‌دهد که در اغلب مقالات روش پژوهش مورد توجه قرار نگرفته است. مقاله «نگاهی تطبیقی به طنز سیاسی بهار و الرصافی» فاقد روش تحقیق است و فقط در چکیده مقاله از عبارت توصیفی تحلیلی برای بیان روش تحقیق استفاده شده است و با اینکه در عنوان مقاله از واژه تطبیقی استفاده شده است و مقاله در نشریه مطالعات ادبیات تطبیقی به چاپ رسیده، حتی یک پاراگراف درباره ادبیات تطبیقی و روش پژوهش، نوشته نشده است. (ابراهیمی کاوری و اسدی، ۱۳۹۳: ۷۱-۵۹) امروزه مقالات بسیاری با این کاستی و ضعف در نشریات تطبیقی به چاپ رسیده‌اند. در مقالات بررسی شده، ۳۵٪ مقالات فاقد روش تحقیق در چکیده و متن مقاله هستند و هیچ‌گونه توضیحی درباره روش تحقیق آورده نشده است.

در ۴۶٪ مقالات در توضیح روش تحقیق، به آوردن روش توصیفی تحلیلی بر اساس تطبیق اکتفا کرده‌اند بدون این که توضیح مختصری در این زمینه ارائه دهند. و فقط ۷ مقاله (۱۷٪) از مقالات مورد بررسی، به نوع روش تطبیقی بر اساس مکتب آمریکایی یا فرانسوی پرداخته و توضیح مختصری درباره ادبیات تطبیقی ارائه داده‌اند. معرفی هر یک از مقالات در این مجال نمی‌گنجد، اما نتیجه بررسی‌ها بر روی نمودار زیر نشان داده شده است.

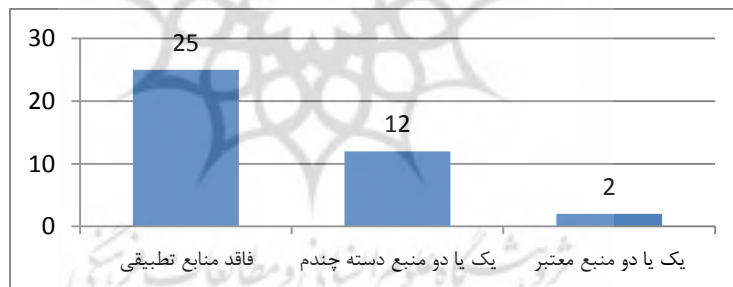

۲-۳-۴. بررسی مقالات از نظر استفاده از منابع معتبر

یکی از مواردی که در داوری مقالات و سنجش اعتبار علمی پژوهش‌ها مد نظر قرار می‌گیرد، استفاده از منابع معتبر در موضوع بحث است. فهرست منابع و مآخذ پایان مقالات، نشان می‌دهد نویسنده تا چه میزان با منابع معتبر در موضوع مقاله خود آشنا بوده و از آن‌ها در جهت غنای پژوهش خود بهره‌جسته است؛ از این رو آشنایی و استفاده از منابع معتبر، موضوعی مهم در مطالعات تطبیقی است و متأسفانه گاهی مشاهده می‌شود پژوهشگر ادبیات تطبیقی یا از هیچ یک از منابع معتبر ادبیات تطبیقی استفاده نکرده، یا از منابع نامعتبر و دست‌چندم در پژوهش خود استفاده کرده است. در فهرست منابع مقاله «نگرشی تطبیقی بر شگردهای طنز در شعر نیمایوشیج و احمدمطر» هیچ منبعی در حوزه ادبیات تطبیقی، دیده نمی‌شود. (زهره‌ای و نظری، ۱۳۹۷: ۴۹-۶۹) در مقاله «بررسی تطبیقی طنزپردازی در شعر محمدعلی افراشته و احمدمطر» نیز نه تنها هیچ قسمتی از مقاله به تعریف ادبیات تطبیقی و روش پژوهش تطبیقی اختصاص نیافته، بلکه در فهرست منابع آن به هیچ یک از آثار مرتبط به حوزه ادبیات تطبیقی اشاره نشده است. (حاجی‌پور و پروین‌دخت، ۱۳۹۷: ۳۱۲-۲۹۱). همچنین در مقاله «اصطلاح‌شناسی تطبیقی نقیضه و پارودی» نویسنده در فهرست منابع به دو

منبع در حوزه مطالعات ادبیات تطبیقی اشاره کرده است که در متن مقاله هیچ نقل‌قولی از این منابع وجود ندارد.

از ۳۹ مقاله مورد بررسی ۲۵ مقاله (۶۴٪ مقالات) فاقد حتی یک نمونه منبع مربوط به ادبیات تطبیقی است و حدود ۱۲ مقاله (۳۰٪ مقالات)، در فهرست منابع، به یک یا دو منبع دست‌چندم شامل مقالات منتشر شده اشاره کرده‌اند. تنها در دو مقاله نام یک یا دو منبع معتبر در حوزه مطالعات تطبیقی آورده شده است. این موضوع نشان می‌دهد با وجود نوپا بودن مطالعات تطبیقی در ایران، نویسندگان مقالات علمی، گام مؤثری در جهت شناخت دقیق این دانش و انجام پژوهش‌های کاربردی مطابق اصول و موازین آن، بر نداشته‌اند و در انجام پژوهش‌های خود به حدس و گمان، بر اساس واژه (تطبیقی) اکتفا کرده و مسیر مطالعات تطبیقی را با عدم مراجعه به منابع معتبر به انحراف کشانده‌اند. بررسی‌ها نشان می‌دهد شمار زیادی از مقالات تطبیقی نوشته شده دارای چنین کاستی‌هایی هستند. نتیجه این بررسی‌ها بر روی نمودار زیر نشان داده شده است.

۲-۳-۵. بررسی مقالات از نظر شرط بین‌المللی و بین فرهنگی

شاخص‌ترین ویژگی ادبیات تطبیقی با پیشوند بین بیان می‌شود: بین فرهنگی، بین‌المللی و بین رشته‌ای؛ یعنی فرارفتن از مرزهای جغرافیایی و زبانی و سیاسی و فرهنگی و رشته‌ای. هدف ادبیات تطبیقی «شناخت بهتر و دقیق‌تر خود و دیگری از طریق مطالعه فرهنگ و ادبیات جهان بدون هیچ مرزبندی است... نظریه‌های ادبیات تطبیقی در ایران به شدت ساده‌سازی و تقلیل‌گرا شده‌اند و برخلاف رسالت ماهوی خود عمل کرده‌اند؛ یعنی نه به کشف تاریخ‌مند ارتباطات ادبی و فرهنگی رسیده‌ایم و نه توانسته‌ایم تشابهات و تفاوت‌ها و تنوع ادبی و

فرهنگی ملل مختلف را به درستی بفهمیم و تبیین کنیم.» (انوشیروانی، ۱۳۹۸: ۸۴) با بررسی تعاریف مختلف و مکاتب متفاوت ادبیات تطبیقی می‌بینیم، تنها ویژگی مشترک همه مکاتب ادبیات تطبیقی، اختلاف زبانی و قلمرو فراملی و بین‌المللی بودن است. از این رو پژوهش‌هایی که در قالب ادبیات بومی انجام می‌شود از قلمرو پژوهش‌های ادبیات تطبیقی خارج هستند؛ اگرچه از روش‌های تطبیقی بهره می‌برند اما در قلمرو ادبیات تطبیقی نمی‌گنجد. (ر.ک: زینی‌وند، ۱۳۹۱: ۱۰۰).

برخی مقالات مورد پژوهش نیز با نادیده گرفتن اصل بین‌المللی بودن، ایرادهای اساسی را متوجه خود کرده‌اند؛ در مقاله «بررسی تطبیقی طنز سیاه در ادبیات داستانی با تکیه بر مکتب سوررئالیسم» نویسندگان به بررسی طنز سیاه در داستان‌های هدایت، بهرام صادقی، غلام‌حسین ساعدی و... پرداخته است. بررسی طنز سیاه در ادبیات داستانی ایران، عنوان مناسب‌تری برای این مقاله است. در این مقاله هیچ‌یک از اصول و موازین مطالعات تطبیقی دیده نمی‌شود و علاوه بر عنوان مقاله، تنها در روش تحقیق، از عبارت (توصیفی تحلیلی به صورت تطبیقی) استفاده شده است. (محمدی و تسلیمی جهرمی، ۱۳۹۵: ۴۲۲-۴۰۳)

نویسندگان در مقاله «بررسی تطبیقی جلوه‌های مبارزه با استعمار انگلیس و روس در انقلاب مشروطه» به بررسی شبهات‌های مضامین نسیم شمال و ملک‌الشعرای بهار پرداخته‌اند که این مقاله نیز به بررسی جلوه‌های مبارزه در آثار دو شاعر هم‌عصر و هم‌ملیت پرداخته است و نسبت به مهم‌ترین شرط مطالعات تطبیقی بی‌توجهی نشان داده است. (موسی‌آبادی و نوروز، ۱۳۹۷: ۲۳-۲). در واقع باید گفت اگرچه چنین مقالاتی از روش‌های مطالعات تطبیقی در پژوهش بهره برده‌اند اما خارج از حوزه مطالعات تطبیقی قرار می‌گیرند. در مقاله «مطالعه تطبیقی تقابل و هدف در طنزهای گلستان و مثنوی» نویسنده تنها در عنوان مقاله واژه تطبیقی را به کار برده و هیچ توضیحی درباره روش پژوهش و پیروی از مکاتب مطالعات ادبیات تطبیقی ارائه نمی‌دهد. همچنین به بررسی طنزهای دو شاعر هم‌عصر و دارای یک فرهنگ پرداخته است که این موضوع باعث می‌شود مقاله، از دایره پژوهش‌های تطبیقی خارج شود. (جابری‌اردکانی و حسینی، ۱۳۹۸: ۲۳۰-۲۰۶) در مقاله «بررسی تطبیقی شگردهای طنز آفرینی

در مثنوی‌های عطار» (موسی‌زاده و دیگران، ۱۳۹۹: ۵۴-۳۵) که در نشریه جستارهای تطبیقی چاپ و در عنوان آن واژه (تطبیقی) به کار برده شده است، اما هیچ‌گونه مقایسه و تطبیق خاصی در مقاله دیده نمی‌شود و هیچ توضیحی درباره ادبیات تطبیقی، روش‌ها و مکتب ادبیات تطبیقی مورد نظر نویسنده، مطرح نشده است؛ از این رو عنوان مقاله با محتوای آن تطابق ندارد. نکته قابل توجه این است که مثنوی‌ها به طور جداگانه مورد بررسی قرار نگرفته‌اند و هیچ مقایسه‌ای میان مثنوی‌های مختلف صورت نگرفته و تمام مثنوی‌ها به عنوان یک اثر واحد مورد بررسی قرار گرفته و به لحاظ طنزهای بلاغی و محتوایی تقسیم‌بندی شده‌اند. از آنجایی که یکی از شروط مطالعات حوزه تطبیقی مقایسه بین فرهنگی، بین رشته‌ای و بین‌المللی میان دو یا چند اثر است، این مقاله فاقد شروط لازم برای قرارگرفتن در حوزه مطالعات تطبیقی است. خوشبختانه، تعداد این مقالات بسیار اندک و از مجموع ۳۸ مقاله حدود ۶ مقاله شرط بین‌المللی بودن را رعایت نکرده‌اند.

۲-۳-۶. بررسی مقالات تطبیقی طنز بر پایه نظریه‌های ادبی

در برخی مقالات تطبیقی طنزپژوهی، نویسندگان به بررسی و مقایسه دو اثر بر پایه نظریه‌های ادبی پرکاربرد در حوزه طنزپژوهی پرداخته‌اند؛ به عنوان مثال در مقاله «تطبیق نظام‌های خنده‌معنایی ادبیات عامه و ادبیات کودک: از منظر نشانه‌معناشناسی» نویسنده با رویکردی تحلیلی توصیفی به معرفی نظام‌های معنایی کاربردی در حوزه طنز پرداخته و کوشیده است نشان دهد قصه‌های طنز کودک معاصر به مثابه خرده‌بافت‌های موقعیتی خنده‌داری هستند که راهبردهای معنا ساز بیناسوژه‌ای خود را از کلان‌بافت‌های تاریخی فرهنگی‌ای مانند قصه‌ها، مثل‌ها و لطیفه‌ها به ارث می‌برند. اما پرداختن بیش از اندازه به نظریه‌ها و غلبه بحث‌های نظری بر جنبه‌های کاربردی، استفاده فراوان از اصطلاحات حوزه نشانه‌معناشناسی و نیز عدم معرفی نظریه‌ها با زبانی ساده و استفاده بسیار محدود از شاهد مثال، موجب سخت‌فهمی مقاله و ابهام در آن شده است؛ به عبارت دیگر نویسنده نتوانسته است تعادل لازم میان تبیین موازین مطالعات تطبیقی و پیروی از نظریه را رعایت کند. علاوه بر این دامنه پژوهش بسیار گسترده است که ذیل کلی بودن موضوع مقاله به آن اشاره می‌شود. (زنجانبر، ۱۳۹۹: ۹۵-۷۰) در مقاله «تحلیل مبانی طنزپردازی در داستان‌های شهرام شفیعی و سعید هاشمی بر مبنای نظریه

ایوان فوناژی» نیز رعایت اصل بین‌المللی و بین‌فرهنگی، مغفول مانده است. توازن میان بخش‌های نظری و کاربردی متن پژوهی رعایت نشده و غلبه با بخش‌های نظری است به طوری که برای هر مورد تنها یک مثال کوتاه از داستان آورده شده است. همچنین مقایسه خاصی میان دو نویسنده صورت نگرفته و روش تحقیق بر مبنای هیچ یک از مکاتب مطالعات تطبیقی معرفی نشده است؛ علاوه بر این مقاله فاقد نتیجه‌گیری است و مطالب مقاله بدون جمع‌بندی و نتیجه‌گیری تمام شده است. (پورخالقی و دیگران، ۲۲۷: ۱۳۹۸-۲۱۳) به نظر می‌رسد انجام چنین پژوهش‌هایی، اگرچه بیانگر نوآوری و ابتکار پژوهشگران این حوزه در انجام پژوهش‌های تازه است و به هدایت پژوهش‌ها به سمت کاربرد نظریه‌های مدرن و نقدهای سازنده کمک می‌کند، اما تسلط بیشتری را بر متن آثار و نیز نظریه‌های ادبی و همچنین اصول مطالعات تطبیقی از نویسندگان این حوزه می‌طلبد.

۲-۳-۷. بررسی مقالات از نظر دقت و توجه به جزئیات

بهرتر است پژوهشگران ادبیات تطبیقی حیطه و موضوع تحقیق خود را به طور واضح مشخص کنند و دامنه آن را محدود به مواردی نمایند که در عمل، پرداختن به آن‌ها بتواند نتایج مناسبی را به دست آورد. برخی از مقالات مورد بررسی موضوعی کلی و دارای ابعاد گسترده را مورد پژوهش تطبیقی قرار داده‌اند و این مسئله موجب کلی‌گویی و بررسی سطحی و گذرا در هر مورد شده است «پژوهش‌های کلی و پردامنه سبب انحراف از چارچوب‌های پژوهش می‌شوند و رسیدن به نتیجه را با مشکل مواجه می‌کنند» (ر.ک: زینی‌وند، ۱۳۹۱: ۱۰۰). تمرکز بر جزئیات و محدود کردن گستره مورد پژوهش می‌تواند پژوهش را به نتایجی دقیق‌تر و به مراتب علمی‌تر رهنمون سازد؛ به عنوان مثال مقاله «ادبیات طنز در مطبوعات مصر و ایران درون‌مایه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی (خانواده، زنان، ازدواج) در طنز احمد رجب، جلال عامر، حسین توفیق و ابوالقاسم حالت» چنانکه پیداست این موضوع چنان گسترده است که مجال در حدود بررسی‌های پایان‌نامه و کتاب می‌طلبد و مطرح کردن این مسائل در قالب مقاله، مستلزم کلی‌گویی است. این پژوهش طبق ادعای نویسنده بر اساس مکتب امریکایی ادبیات تطبیقی نوشته شده است؛ اما فاقد موازین و اصول پذیرفته‌شده ادبیات تطبیقی است و چهار نویسنده به طور جداگانه معرفی شده و درون‌مایه‌های آثارشان مورد بررسی قرار گرفته

و در قسمت نتیجه‌گیری به بیان شباهت‌ها و تفاوت‌های میان آن‌ها و در نتیجه طنز مطبوعاتی ایران و مصر پرداخته شده است. (نوروزی و دیگران، ۱۳۹۹: ۲۱۱-۱۷۹). در مقاله «بررسی تطبیقی طنز در آثار جاحظ و عبید زاکانی» نویسنده به مقایسه طنز جاحظ و عبید پرداخته است اما تنها به توصیف دو مورد از شباهت طنزهای جاحظ و عبید پرداخته است و نمونه‌های آن را ذکر کرده است از این رو عنوان مقاله نسبت به محتوای آن بسیار کلی انتخاب شده است. (نظری‌منظم و آذرنیا، ۱۳۹۵: ۲۵۰-۲۳۵) اما شمار چنین مقالاتی نسبت به مجموع مقالات مورد بررسی اندک است و پژوهشگران این حوزه اغلب، دامنه موضوع مقاله را محدود کرده‌اند با این حال در متن مقاله دقت نظر و تمرکز بر جزئیات موضوع کمتر دیده می‌شود و با وجود محدود کردن موضوع در عنوان مقاله، شاهد کلی‌گویی در متن مقاله هستیم.

در مقاله «نگرشی تطبیقی بر شگردهای طنز در شعر نیمایوشیخ و احمدمطر» نویسنده بر اساس مکتب امریکایی ادبیات تطبیقی به مقایسه طنز در آثار احمد مطر و نیمایوشیخ پرداخته است. اما تنها به ذکر شباهت‌هایی میان شگردهای طنزپردازی و سبک این دو شاعر اکتفا کرده است و به مسائل زیربنایی، علل و زمینه‌های شباهت‌ها و نیز بررسی تفاوت‌ها و اختلاف‌ها نپرداخته است. در نتیجه‌گیری تنها به بیان سطحی و کلی پرداخته است و برای ادعای خود در خصوص بیشتر بودن طنز سیاسی در اشعار مطر هیچ آمار خاصی ارائه نمی‌کند. (زهره‌ای و نظری، ۱۳۹۷: ۶۹-۴۹)

۳. نتیجه‌گیری

ادبیات تطبیقی، دانشی ادبی است که به تازگی، در دانشگاه‌های ایران مورد توجه قرار گرفته اما شتاب‌زدگی در انجام پژوهش‌های این حوزه و پرداختن به بحث‌های تطبیق کاربردی، مانع از درنگ بر مباحث نظری و فراگیری اصول و قواعد این دانش شده است. چنان که بسامد بالایی از مقالات نوشته شده در این حوزه با الهام‌گیری از لغت (تطبیق) به مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌های دو اثر اکتفا کرده‌اند و عنوان (بررسی تطبیقی) را برای مقالات خود

برگزیده‌اند؛ حال آنکه ادبیات تطبیقی دارای اصول مهمی است که بین‌المللی و بین‌فرهنگی و بین‌رشته‌ای بودن، بررسی تأثیر و تأثرات فرهنگ‌ها و ادبیات‌ها بر یکدیگر، عوامل و زمینه‌های مهم در تأثیرگذاری یک فرهنگ در فرهنگ دیگر و چرایی و چگونگی شباهت‌ها و تفاوت‌ها، و نیز بررسی عناصر تحول‌ساز از مهم‌ترین این اصول به شمار می‌رود. در فهرست منابع اغلب مقالات تطبیقی چاپ‌شده در حوزه طنزپژوهی حتی یکی از منابع معتبر و مهم حوزه مطالعات تطبیقی دیده نمی‌شود، در برخی موارد، هیچ‌گونه مقایسه‌ای نیز، پیرامون شباهت‌ها و تفاوت‌ها صورت نگرفته است و در سراسر مقاله تنها در عنوان، از واژه تطبیقی استفاده شده است.

مقالات نوشته شده در حوزه ادبیات تطبیقی در بیشتر موارد فاقد ساختار و محتوای علمی هستند، یا روش تحقیق آورده نشده است، یا به عبارت (توصیفی تحلیلی بر اساس تطبیق)، اکتفا شده است و تنها در چند مقاله انگشت‌شمار به مکتب ادبیات تطبیقی آمریکایی یا فرانسوی اشاره شده است. مقالاتی که نسبت به ادبیات تطبیقی از آگاهی لازم برخوردارند، مقالاتی هستند که ضمن اشاره به مفهوم مطالعات تطبیقی، پژوهش خود را خارج از حوزه تطبیقی معرفی کرده‌اند؛ از این رو برای پیشرفت در پژوهش‌های حوزه تطبیقی در طنزپژوهی پیشنهاد می‌شود: مقالاتی به تبیین حد و مرزها و ویژگی‌های مطالعات تطبیقی پردازند و مقالات این حوزه مورد نقد و داوری دقیق‌تری قرار گیرد و در پژوهش‌ها به روشمندی و نیز استفاده از منابع معتبر تأکید شود، آنچه بررسی تطبیقی یک اثر طنز را از دیگر آثار متمایز می‌کند، مورد توجه قرار دهند؛ به عنوان مثال می‌توان به تنوع تکنیک‌های طنز و فلسفه استفاده بیشتر طنزپردازان ملل مختلف از تکنیک‌های خاص طنزپردازی و علل و زمینه‌های به‌کارگیری آن‌ها و تفاوت و شباهت انتقادهای جوامع مختلف از موضوعی واحد پرداخت. علاوه بر این، مقالات باید از فرم تکراری و کلیشه‌ای فاصله گیرند و خلاقیت و نوآوری در محتوای مقالات ایجاد شود و به آثار طنز در حوزه‌های مختلف از جمله نمایش‌نامه‌ها، ادبیات طنز کودکان، طنزهای جنگ سایر ملل با طنزهای دفاع مقدس ایران، کاریکلماتورها و ... پرداخته شود؛ همچنین یک موضوع جزئی بین‌فرهنگی یا بین‌المللی یا بین‌رشته‌ای مورد

بررسی قرار گیرد و از پرداختن به مطالب کلی و سطحی در محدوده یک فرهنگ، پرهیز شود.

کتابنامه

- انوشیروانی، علیرضا. (۱۳۸۹). «آسیب‌شناسی ادبیات تطبیقی در ایران». *ویژده نامه ادبیات تطبیقی*. شماره ۲، صص ۳۲-۵۵.
- اسدی، زهرا. (۱۳۸۷). «نگاهی تطبیقی به طنز و طنزپردازی در ادبیات ایران و عرب با تکیه بر طنز عییدزاکانی و نمونه‌هایی از طنز شاعران عصر انحطاط». *فصلنامه ادبیات تطبیقی*. سال دوم، شماره ۶، صص ۳۵-۴۹.
- ابراهیمی کاوری، صادق و فاطمه اسدی. (۱۳۹۳). «نگاهی تطبیقی به طنز سیاسی بهار و الرصافی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. سال هشتم، شماره ۳۱، صص ۵۹-۷۱.
- پروینی، خلیل و ثریا رحیمی. (۱۳۹۷). «آسیب‌شناسی مجلات ادبیات تطبیقی در ایران». *کاوش نامه ادبیات تطبیقی*. دانشگاه رازی. سال هشتم، شماره ۳۱، صص ۲۷-۴۸.
- پورخالقی چترودی، مهدخت و دیگران. (۱۳۹۸). «تحلیل مبانی طنزپردازی در داستان‌های شهرام شفیی و سعید هاشمی بر مبنای نظریه طنز ایوان فونازی». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. سال سیزدهم، شماره ۵۰، صص ۲۱۳-۲۲۷.
- جابری اردکانی، سیدناصر و اسما حسینی. (۱۳۹۸). «مطالعه تطبیقی تقابل و هدف در طنزهای گلستان و مثنوی». *متن پژوهی ادبی*. شماره ۸۰، صص ۲۰۶-۲۳۰.
- حاجی پور، حبیب و پروین دخت مشهور. (۱۳۹۷). «بررسی تطبیقی طنزپردازی در شعر محمدعلی افراشته و احمد مطر». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. سال دوازدهم، شماره ۴۷، صص ۲۹۱-۳۱۲.
- حسینی کازرونی، سیداحمد. (۱۳۸۸). «درآمدی بر ادبیات تطبیقی غیر جد». *ادبیات تطبیقی*. سال سوم، شماره ۱۱، صص ۸۳-۱۰۵.
- خدای، محسن و محمد جنتی‌فر. (۱۳۹۷). «مقایسه مقابله‌ای مضامین اجتماعی سخریه در شعر احمد مطر و نسیم شمال». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. شماره ۴۶، صص ۳۱-۵۶.
- رجبی، فرهاد. (۱۳۹۱). «رسالت طنز در شعر میرزاده عشقی و احمد مطر». *زبان و ادبیات عربی* (مجله ادبیات و علوم انسانی سابق). شماره ۷، صص ۷۴-۱۰۲.

- زهره‌ای، حمیدرضا و احمد نظری. (۱۳۹۷). «نگرشی تطبیقی بر شگردهای طنز در شعر نیمایوشیج و احمد مطر». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. دانشگاه رازی کرمانشاه. سال هشتم، شماره ۳۱، صص ۴۹-۶۹.
- زنجانیر، امیرحسین. (۱۳۹۹). «تطبیق نظام‌های خنده‌معنایی ادبیات عامه و ادبیات کودک: از منظر نشانه‌معناشناسی اجتماعی». *فرهنگ و مطالعات ادبیات عامه*. سال هشتم، شماره ۳۶، صص ۷۰-۹۵.
- زینی‌وند، تورج. (۱۳۹۱). «فقدان روش پژوهش در مطالعات تطبیقی ادبیات عربی و فارسی». *ویژه‌نامه فرهنگستان*. سال سوم، شماره ۲، صص ۹۴-۱۱۴.
- ژون، سیمون. (۱۳۹۰). *ادبیات عمومی و ادبیات تطبیقی*. ترجمه حسن فروغی. تهران: انتشارات سمت.
- شورل، ایو. (۱۳۸۶). *ادبیات تطبیقی*. ترجمه طهمورث ساجدی. چاپ اول. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- عبود، عبده و ماجده حمود و غسان السید. (۲۰۰۲). *الادب المقارن مدخلات نظریه و نصوص و دراسات تطبیقیه*. دمشق: مطبعة قمحه اخوان.
- عرب‌نژاد، زینب و دیگران. (۱۳۹۵). «اصطلاح‌شناسی تطبیقی نقیضه و پارودی». *ادبیات تطبیقی*، دانشگاه شهید باهنر کرمان. سال هشتم، شماره ۱۵، صص ۲۴۶-۲۶۷.
- عظیمی، کاظم و فاطمه سپهوند. (۱۳۹۶). «مقایسه تطبیقی طنز سیاسی اجتماعی در اشعار نسیم شمال و احمد مطر». *مطالعات ادبیات تطبیقی*، شماره ۴۲، صص ۹-۳۱.
- علوی‌زاده، فرزانه. (۱۳۹۴). «بررسی انتقادی مقالات ادبیات تطبیقی در ایران در دهه هشتاد». *ادبیات تطبیقی*. شماره ۱۱، صص ۶-۳۵.
- غنیمی هلال، محمد. (۱۳۷۳). *ادبیات تطبیقی*. ترجمه و تحشیه و تعلیق از سید مرتضی آیت‌الله زاده شیرازی. چاپ اول. تهران: امیرکبیر.
- کوشا، احسان و دیگران. (۱۳۹۹). «بیان آرونیک یا طنزآمیز در دیوان ناصر خسرو و آثار برادران شلگل». *ادبیات تطبیقی*. دانشگاه شهید باهنر کرمان. سال دوازدهم، شماره ۲۲، صص ۲۵۱-۲۶۶.

- گنج‌کریمی، الهام و دیگران. (۱۳۹۹). «آسیب‌شناسی مقالات عطارپژوهی در حوزه ادبیات تطبیقی». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. سال بیست‌ویکم، شماره ۴۶، صص ۶۹-۹۸.
- گودرزی، طاهره. (۱۳۸۸). «طنزپردازی مظفرالنواب و علی‌اکبر دهخدا». *ادبیات تطبیقی*. سال دوم. شماره ۸، صص ۱۵۹-۱۷۴.
- محمدی، علی و فاطمه تسلیمی جهرمی. (۱۳۹۵). «بررسی تطبیقی طنز سیاه در ادبیات داستانی با تکیه بر مکتب سوررئالیسم». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*. دوره ۲۱، شماره ۲، صص ۴۰۳-۴۲۲.
- مختاری، قاسم و دیگران. (۱۳۹۲). «طنز سیاسی اجتماعی در اندیشه‌های عبید زاکانی و احمد مطر». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. دانشگاه رازی کرمانشاه. سال سوم، شماره ۱۲، صص ۱۲۱-۱۴۶.
- موسی‌آبادی، رضا و مهدی نوروز. (۱۳۹۷). «بررسی تطبیقی جلوه‌های مبارزه با استعمار انگلیس و روس در انقلاب مشروطه». *جستارنامه ادبیات تطبیقی*. سال دوم، شماره چهارم، صص ۲-۲۳.
- موسی‌زاده، معصومه و دیگران. (۱۳۹۹). «بررسی تطبیقی شگردهای طنز آفرینی در مثنوی‌های عطار». *جستارنامه ادبیات تطبیقی*. سال چهارم، شماره ۱۳، صص ۳۵-۵۴.
- موسوی، سید اصغر و اکبر شعبانی. (۱۴۰۰). «شگردها و درون‌مایه‌های طنز در شعر محمدکاظم کاظمی، شاعر افغانستانی و احمد مطر، شاعر عراقی». *ادبیات تطبیقی*. دانشگاه شهید باهنر. سال سیزدهم، شماره ۲۴، صص ۲۷۶-۲۹۳.
- ندا، طه. (۱۳۸۴). *ادبیات تطبیقی*. ترجمه حجت رسولی. چاپ اول. تهران: نشر آوام.
- نظری‌منظم، هادی و فرشته آذرینیا. (۱۳۹۵). «بررسی تطبیقی طنز در آثار جاحظ و عبید زاکانی». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*. سال پنجم، شماره ۲۲، صص ۲۳۵-۲۵۰.
- نوروزی، زهرا و دیگران. (۱۳۹۹). «ادبیات طنز در مطبوعات مصر و ایران درون‌مایه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی (خانواده، زنان، ازدواج) در طنز احمد رجب، جلال عامر، حسین توفیق و ابوالقاسم حالت». *پژوهشنامه زنان*. سال یازدهم، شماره ۴، صص ۱۷۹-۲۱۱.
- همایون کاتوزیان، محمدعلی. (۱۳۷۸). «درباره مقوله ادبی طنزینه و بحثی تطبیقی در کاربرد آن در ادب فارسی و غربی». *نشریه ایران‌شناسی*. سال یازدهم، شماره ۲، صص ۲۶۵-۲۸۴.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی